

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 marca 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Renata Żywicka (przewodniczący)

SSN Jarosław Sobutka

SSN Robert Stefanicki (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. K.

od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno - Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji w Warszawie

o wysokość renty rodzinnej ,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 11 marca 2025 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu

z dnia 15 lutego 2023 r., sygn. akt III AUa 221/21,

I. uchyla zaskarżony wyrok i oddala apelację,

**II. nie obciąża odwołującej się kosztami postępowania
kasacyjnego organu rentowego.**

Jarosław Sobutka

Renata Żywicka

Robert Stefanicki

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 15 lutego 2023 r., na skutek apelacji A. K., zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 5 stycznia 2021 r. oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że stwierdził brak podstaw do ponownego ustalenia wysokości renty rodzinnej po zmarłym mężu R. K. przy uwzględnieniu przepisów dotyczących zasad obliczania wysokości świadczenia dla osób pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa i przyznał odwołującej począwszy od 1 października 2017 r. rentę rodzinną w dotychczasowej wysokości.

W niniejszej sprawie ustalono, że zaskarżoną decyzją z dnia 25 sierpnia 2017 r. Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji ponownie ustalił A. K. wysokość renty rodzinnej od dnia 1 października 2017 r. po zmarłym emerycie R. K.. Ustalając wysokość nowego świadczenia, organ emerytalny przyjął podstawę wymiaru świadczenia, jakie przysługiwało zmarłemu - 4.374,66 zł oraz wysługę lat, określoną zestawieniu, dołączonym do decyzji z dnia 25 sierpnia 2017 r. Emerytura, od której naliczana jest renta rodzinna, stanowi 25,57% podstawy wymiaru zmarłego. Łączna wysokość emerytury, od której naliczana jest renta rodzinna, stanowi 25,57% podstawy wymiaru zmarłego i wynosi kwotę 1.118,60 zł. Renta rodzinna dla jednej uprawnionej osoby wynosi 85% emerytury, tj. kwotę 1.000 zł brutto i 854 zł netto. A. K. w piśmie z dnia 1 października 2017 r. wywiodła odwołanie od powyższej decyzji, zaskarżając ją w całości i wnosząc o jej zmianę przez przyznanie świadczenia rentowego w dotychczasowej, nieobniżonej wysokości, tj. 2.602,91 zł brutto i zasądzenie od organu rentowego kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrokiem z dnia 5 stycznia 2021 r. oddalił odwołanie wnioskodawczyni. Sąd ustalił, że R. K. - mąż odwołującej A. K., urodzony [...] 1928 r., po wojnie ukończył, przerwaną na skutek wojny, naukę w szkole podstawowej i odbył kurs handlowy w P.. W okresie wojny, R. K. pracował w stolarni S. w M., po wojnie w latach 1947-1949 w M. w K. i w K.1 jako księgowy, zaś w okresie od 11 grudnia 1952 r. do 31 lipca 1953 r. - w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w C. jako sekretarz Prezydium. W okresie od 4 października 1949 r. do 31 października 1952 r. R. K. pełnił czynną służbę wojskową i zajmował stanowisko kierownika tajnej kancelarii. Pismem z dnia 26 marca 1953 r. R. K. zwrócił się z

prośbą do Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w C. z prośbą o przyjęcie do pracy w charakterze funkcjonariusza Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i po uzyskaniu pozytywnej opinii, w dniu 5 sierpnia 1953 r. złożył ślubowanie przed Szefem Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w C.. R. K. początkowo zajął stanowisko referenta przy Kierownictwie tego urzędu w C., po czym został przeniesiony na stanowisko referenta terenowego na gminę L., odznaczając się zdyscyplinowaniem, sumiennością i zaangażowaniem w pracę terenową. Rozkazem specjalnym nr [...] /54 Szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w P. z dnia 15 lipca 1954 r., R. K. został nagrodzony kwotą 400 zł za aktywny udział w rozpracowaniu aktu wrogiej działalności - zrzutu ulotek o treści antyradzieckiej i antypaństwowej, przyczyniając się do ujawnienia i aresztowania sprawcy kolportażu ulotek oraz pisania wrogich anonimów. Po ukończeniu kursu operacyjnego w Międzywojewódzkiej Szkole we W. w 1955 r. R. K. został rozkazem z dnia 8 maja 1956 r. przeniesiony na stanowisko oficera operacyjnego w Powiatowym Urzędzie ds. Służb Bezpieczeństwa Publicznego w W., a rozkazem z dnia 1 października 1962 r. - na stanowisko starszego oficera operacyjnego. Jednocześnie w czerwcu 1962 r. R. K. ukończył Liceum Ogólnokształcące dla Pracujących w W. i zdał egzamin maturalny. W charakterystyce, sporządzonej w dniu 12 stycznia 1959 r. przełożony odwołującego się wskazał, że odwołujący: „w ciągu roku 1958 dokonał dwóch werbunków, które znacznie przyczyniły się do rozeznania sytuacji operacyjnej w tym środowisku. W pracy z agenturą, jak i w prowadzonych sprawach, cechuje go troska, aby ona była właściwie wykorzystana i dała owocne wyniki”. Na posiedzeniu w dniu 3 października 1962 r. Egzekutywa Komitetu Wojewódzkiego PZPR w W. zatwierdziła kandydaturę R. K. na stanowisko Zastępcy Komendanta Powiatowej Milicji Obywatelskiej ds. bezpieczeństwa w M.. W opinii służbowej z dnia 31 maja 1965 r. - sporządzonej przez zwierzchnika Zastępcę Komendanta Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej ds. bezpieczeństwa w P. – R. K. jako kierownik jednostki został uznany zbyt mało aktywnym w inicjowaniu i wytyczaniu zadań dla podległych mu pracowników, co miało przełożenie na niedostateczny rozwój pracy operacyjnej w jednostce. W dniu 10 lipca 1965 r. R. K. ożenił się z A. P.. W kolejnej opinii Zastępcy Komendanta Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej ds. bezpieczeństwa w P. z dnia 5 kwietnia 1969

r., R. K. jako kierownik jednostki został oceniony negatywnie, zarzucono mu ponownie brak wystarczającej inicjatywy w inspirowaniu i wytyczaniu zadań do pracy, brak należytego egzekwowania od pracowników wykonawstwa bieżących zadań, brak systematycznego nadzoru i merytorycznej kontroli podległych pracowników, brak zdecydowania i zbyt dużą tolerancyjność w kwestiach personalnych, powodujących obniżenie dyscypliny służbowej wśród podległych pracowników, wpływające na zastój w pracy podległej jednostki. Zarzuty braku zdolności organizacyjnych i przywódczych wobec R. K. znalazły się ponownie w kolejnej opinii służbowej z 7 kwietnia 1970 r. Pismem z dnia 15 maja 1970 r. R. K. wystąpił do Zastępcy Komendanta Wojewódzkiego Milicji Obywatelskiej ds. bezpieczeństwa w P. z wnioskiem o przeniesienie na emeryturę. W związku z odmową przyjęcia niższego stanowiska. Rozkazem nr [...] /70 z dnia 28 sierpnia 1970 r. R. K. został zwolniony ze służby w Milicji Obywatelskiej z dniem 31 sierpnia 1970 r. Począwszy od 1 września 1970 r. R. K. był uprawniony do renty za wysługę lat. Decyzją z dnia 13 sierpnia 1975 r. Komendant Wojewódzki Milicji Obywatelskiej w P. przyznał R. K. prawo do emerytury milicyjnej. R. K. zmarł w dniu 7 marca 2006 r. A. K., wdowa po R. K., w dniu 20 marca 2006 r. wniosła o przyznanie prawa do renty rodzinnej po zmarłym. Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji podjął wypłatę świadczenia na rzecz A. K. począwszy od 7 marca 2006 r. w kwocie 2.605,40 zł brutto miesięcznie.

W dniu 8 czerwca 2017 r. do organu emerytalnego wpłynęła informacja Instytutu Pamięci Narodowej z dnia 8 marca 2017 r. o przebiegu służby R. K. nr [...], w której wskazano (na podstawie posiadanych akt osobowych), że zmarły w okresie od 1 sierpnia 1953 r. do 31 sierpnia 1970 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. z 2016 r., poz. 708 ze zm.).

Na podstawie powyższej informacji, Zakład Ubezpieczeń Społecznych zaskarżoną decyzją z dnia 25 sierpnia 2017 r. ponownie ustalił wysokość renty

rodzinnej, pobieranej przez wdowę A. K., wynoszącej 85% emerytury przysługującej R. K., na kwotę 1.000 zł brutto miesięcznie. Decyzja ta stanowi przedmiot zaskarżenia w niniejszym postępowaniu. Wcześniejszą decyzją z 28 października 2009 r. Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji ustalił odwołującej miesięczną wysokość renty rodzinnej od 1 stycznia 2010 r. w wysokości 2.170,95 zł i to obniżając jej dotychczas pobierane świadczenie w związku z otrzymaną z Instytutu Pamięci Narodowej informację nr [...] z dnia 29 kwietnia 2009 r.

A. K., obecnie ma 74 lata, jest osobą schorowaną, do jej schorzeń zdrowotnych należą: osteoporoza, zwyrodnienie stawów, niedomykalność zastawek serca, stan po 4 operacjach tarczycy, w przeszłości odbyta operacja ginekologiczna, schorzenie szczękowe i na kolano. Odwołująca codziennie na stałe przyjmuje leki, których koszt wynosi około 150 zł miesięcznie. Dwa razy do roku odwołująca odbywa kurację zastrzykiem na osteoporozę, przy czym jeden zastrzyk kosztuje około 280 zł, i to przy uwzględnieniu refundacji terapii zastrzykowej. Odwołująca ponosi również koszty masażu. Czasem jeździ na rehabilitację do sanatorium. Odwołująca zamieszkuje sama w mieszkaniu w bloku, którego czynsz wraz z prądem wynosi 500 zł miesięcznie. Do dalszych kosztów jej utrzymania należy opłata za kartę na telefon w wysokości 50 zł na 3 miesiące. W utrzymaniu pomaga jej córka, która dokłada się miesięcznie do czynszu w wysokości 350 zł.

W oparciu o wyżej ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy wskazał, że odwołanie nie zasługiwało na uwzględnienie. Organ emerytalny ustalił wysokość świadczenia rentowego odwołującej się na podstawie uzyskanej z Instytutu Pamięci Narodowej informacji z 8 marca 2017 r. o przebiegu służby R. K., w której wskazano, na podstawie posiadanych akt osobowych, że zmarły w okresie 1 sierpnia 1953 r. do 31 sierpnia 1970 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy. Sąd Okręgowy przywołał następnie podstawę prawną rozstrzygnięcia, tj. art. 13b, art. 15c, art. 22a i 24a ustawy z 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2017 r., a

która przewiduje obniżenie emerytur i rent inwalidzkich wszystkim funkcjonariuszom, którzy pozostawali w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r. i którzy w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. pełnili służbę w wymienionych w ustawie instytucjach i formacjach (tzw. służba na rzecz państwa totalitarnego). Obniżeniu podlegają także renty rodzinne, po funkcjonariuszach, którzy taką służbę pełnili. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że odwołująca się A. K., pobierając rentę rodzinną po zmarłym emerycie R. K., nie wykazała, aby zmarły mąż przed rokiem 1990, bez wiedzy przełożonych, podjął współpracę i czynnie wspierał osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego, lub też minister właściwy do spraw wewnętrznych, w drodze decyzji, wyłączył wobec R. K. stosowanie art. 15c, art. 22a i art. 24a powołanej ustawy. Sąd przywołał następnie poglądy judykatury, wskazując, że sąd ubezpieczeń społecznych nie jest związany treścią informacji o przebiegu służby w organach bezpieczeństwa państwa przedstawionej przez Instytut Pamięci Narodowej zarówno co do faktów (ustalonego w tym zaświadczeniu przebiegu służby), jak i co do kwalifikacji prawnej tych faktów (tak Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z 12 grudnia 2011 r., II UZP 10/11). W postanowieniu z 19 lutego 2020 r. (III UZP 11/19) Sąd Najwyższy uznał, że kryterium pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. w cywilnych lub wojskowych instytucjach wymienionych w art. 13b ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, ustalane na wniosek właściwego organu emerytalno-rentowego przez Instytut Pamięci Narodowej - Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu na podstawie posiadanych akt osobowych funkcjonariusza (art. 13a w związku z art. 15c ust. 4), jest spełnione po sądowym zweryfikowaniu formalnej przynależności do instytucji wymienionych w art. 13b ustawy, odpowiedzialnych za łamanie podstawowych praw człowieka i wolności osób represjonowanych lub członków ich rodzin, bez konieczności indywidualizacji lub sądowej weryfikacji stosowania represji politycznych przez konkretnego funkcjonariusza. Osobom, które pomiędzy 22 lipca 1944 r. a 31 lipca 1990 r. pełniły na rzecz państwa służbę, o której mowa w art. 13b ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy i pozostawały w takiej służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., przysługują z budżetu państwa emerytury na zasadach określonych w art. 15c ustawy zaopatrzeniowej.

Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2020 r. (III UZP 1/20) kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa” określone w art. 13b ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy powinno być oceniane na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka. Zdaniem Sądu Okręgowego, analiza cyfrowych dokumentów z akt personalnych zmarłego R. K., nadesłanych przez Instytut Pamięci Narodowej nie pozostawia wątpliwości, że R. K. w okresie od 1 sierpnia 1953 r. do 31 sierpnia 1970 r., pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa w instytucji, objętej dyspozycją przepisu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej. W aktach tych znajdują się bowiem dokumenty, które wprost wskazują na aktywny udział R. K. w działaniach operacyjnych struktur Służby Bezpieczeństwa (poprzednio Bezpieczeństwa Publicznego), wymierzonych przeciwko ówczesnej opozycji (głównie w latach 50-tych), natomiast następnie R. K. zajmował stanowisko kierownicze Zastępcy Komendanta Powiatowego Milicji Obywatelskiej ds. bezpieczeństwa w M. i sprawował nadzór nad agenturalnymi strukturami Służby Bezpieczeństwa na terenie, należącym do placówki w M.. Okoliczności tych nie może zmienić opinia własna A. K. o mężu nie tylko z racji faktu, że zmarły był dla odwołującej najbliższą osobą, ale także z uwagi na to, że jak odwołująca sama przyznała, nie miała pełnej wiedzy o czynnościach służbowych męża, albowiem nie ujawniał on w domu informacji związanych z pracą. Odwołująca została żoną R. K. 10 lipca 1965 r., a zatem na krótko przed powierzeniem mu funkcji Zastępcy Komendanta Powiatowego Milicji Obywatelskiej ds. bezpieczeństwa w M., stąd zdaniem Sądu, nie mogła mieć jednoznacznej wiedzy o przeszłości zawodowej męża, a odwołująca nie przedłożyła żadnych obiektywnych dowodów na rehabilitację męża i aktywne jego działanie na rzecz opozycji bez wiedzy pracodawcy.

Sąd Okręgowy nie kwestionował faktu, że obniżenie świadczenia rentowego po mężu, jest dla A. K. dotkliwe, zwłaszcza, że jest to już kolejne - tj. drugie (po pierwszym mającymi miejsce w 2009 r.) umniejszenie świadczenia, jednakże nie może polemizować z celem, jaki przyświecał ustawodawcy przy ponownym obniżaniu świadczeń emerytalnych i rentowych byłych funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej. Z uzasadnienia projektu ustawy zmieniającej

z dnia 16 grudnia 2016 r. wynika, że ma ona na celu wprowadzenie rozwiązań zapewniających w pełniejszym zakresie zniesienie przywilejów emerytalnych związanych z pracą w aparacie bezpieczeństwa PRL przez ustalenie na nowo świadczeń emerytalnych i rentowych osobom pełniącym służbę na rzecz totalitarnego państwa w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Rozwiązania, wprowadzone bowiem na gruncie ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych (Dz.U. poz. 145), tzw. „ustawy dezubekizacyjnej”, nie okazały się w pełni skuteczne, gdyż cel tej ustawy nie został osiągnięty w zakładanym zakresie. Reasumując, Sąd Okręgowy stwierdził, że nie istnieją żadne okoliczności, które mogłyby podważyć zasadność wydanej przez organ emerytalny decyzji. Fakty, wynikające z dokumentów, zebranych w sprawie dowodzą, że istnieją przesłanki do obniżenia renty rodzinnej A. K., uzyskanej po zmarłym R. K., byłym funkcjonariuszu Służby Bezpieczeństwa, albowiem w tej służbie (i jej poprzednika Urzędu Bezpieczeństwa) dopuścił się on naruszenia podstawowych praw wolności człowieka, co w konsekwencji skutkowało oddaleniem odwołania.

Sąd Apelacyjny nie podzielił oceny prawnej Sądu pierwszej instancji, uznał bowiem apelację wnioskodawczyni za uzasadnioną, co skutkowało zmianą zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego w ten sposób, że stwierdzono brak podstaw do ponownego ustalenia wysokości renty rodzinnej po zmarłym mężu R. K. przy uwzględnieniu przepisów dotyczących zasad obliczania wysokości świadczenia dla osób pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa i przyznaniem odwołującej począwszy od 1 października 2017 r. renty rodzinnej w dotychczasowej wysokości.

W ocenie Sądu Apelacyjnego rację ma apelująca, że nie było podstaw do ponownego ustalenia wysokości renty rodzinnej po zmarłym mężu R. K. i obniżenia tego świadczenia na podstawie art. 24a w zw. z art. 32 ust. 1 pkt 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy oraz na podstawie otrzymanej z Instytutu Pamięci Narodowej z dnia 8 marca 2017 r. Podkreślić należy, że po obniżeniu renta rodzinna wyniosła kwotę 1.000 zł brutto i 854 zł netto. Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jednakże dokonał ich odmiennej oceny prawnej, uznając w rezultacie, że brak podstaw do ponownego

ustalenia wysokości renty rodzinnej odwołującej po zmarłym mężu R. K. przy uwzględnieniu przepisów dotyczących zasad obliczania wysokości świadczenia dla osób pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa.

Sąd odwoławczy wskazał, że zgodnie z art. 24a ust. 1 powołanej ustawy w przypadku renty rodzinnej przysługującej po osobie, która pełniła służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., renta rodzinna przysługuje na zasadach określonych w art. 24, z zastrzeżeniem, iż wysokość renty rodzinnej ustala się na podstawie świadczenia, które przysługiwało lub przysługiwałoby zmarłemu z uwzględnieniem przepisów art. 15c, lub art. 22a. Wysokość renty rodzinnej, ustalonej zgodnie z ust. 1, nie może być wyższa niż miesięczna kwota przeciętnej renty rodzinnej wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ust. 2). W celu ustalenia wysokości renty rodzinnej zgodnie z ust. 1 i 2, organ emerytalny występuje do Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu z wnioskiem o sporządzenie informacji, o której mowa w art. 13a ust. 1. Przepisy art. 13a stosuje się odpowiednio. Z kolei zgodnie z art. 15c ust. 1 powołanej ustawy, w przypadku osoby, która pełniła służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b, i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., emerytura wynosi:

1) 0% podstawy wymiaru - za każdy rok służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b;

2) 2,6% podstawy wymiaru - za każdy rok służby lub okresów równorzędnych ze służbą, o których mowa w art. 13 ust. 1 pkt 1, 1a oraz 2-4. Przepisy art. 14 i art. 15 ust. 1-3a, 5 i 6 stosuje się odpowiednio. Emerytura nie podwyższa się zgodnie z art. 15 ust. 2 i 3, jeżeli okoliczności uzasadniające podwyższenie wystąpiły w związku z pełnieniem służby na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b (ust. 2). Wysokość emerytury ustalonej zgodnie z ust. 1 i 2 nie może być wyższa niż miesięczna kwota przeciętnej emerytury wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ust. 3). Przepisów ust. 1-3 nie stosuje się, jeżeli osoba, o której mowa w tych przepisach, udowodni, że przed rokiem 1990, bez

wiedzy przełożonych, podjęła współpracę i czynnie wspierała osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego (ust. 5).

Zgodnie z art. 13b ust. 1 ustawy za służbę na rzecz totalitarnego państwa uznaje się służbę od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. w wymienionych w przepisach cywilnych i wojskowych instytucjach i formacjach. Natomiast w myśl art. 13a ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, na wniosek organu emerytalnego, Instytut Pamięci Narodowej - Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu sporządzana na podstawie posiadanych akt osobowych i w terminie 4 miesięcy od dnia otrzymania wniosku, przekazuje organowi emerytalnemu informację o przebiegu służby skazanych funkcjonariuszy w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w art. 13b. Z kolei zgodnie z art. 13a ust. 5 ustawy zaopatrzeniowej, informacja o przebiegu służby, o której mowa w ust. 1, jest równoważna z zaświadczeniem o przebiegu służby sporządzanym na podstawie akt osobowych przez właściwe organy służb, o których mowa w art. 12.

Sąd Apelacyjny zaznaczył, że nie kwestionuje, iż informacji otrzymanej z Instytutu Pamięci Narodowej z dnia 8 marca 2017 r. wynika, że mąż odwołującej R. K., po którym pobiera ona rentę rodzinną, pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa. Jednakże zdaniem Sądu odwoławczego obniżenie po raz drugi renty rodzinnej po zmarłym funkcjonariuszu do kwoty 1.000 zł brutto w zaskarżonej decyzji, nie znajduje uzasadnienia w świetle zakładanego celu ustawy zmieniającej z 16 grudnia 2016 r., obniżającej świadczenia dla funkcjonariuszy i ich rodzin od 1 października 2017 r. W uzasadnieniu do projektu tej ustawy wskazano na konieczność ograniczenia przywilejów dla funkcjonariuszy, zaś odwołująca jest wdową po funkcjonariuszu. Ponadto kwota świadczenia po obniżeniu jest bardzo niska i nie zaspokaja nawet elementarnych potrzeb odwołującej. Dodatkowo należy wskazać, że przedmiotem niniejszej sprawy jest wysokość świadczenia po zmarłym mężu odwołującej (renta rodzinna), zatem dotyczy ona świadczenia, które przyznawane jest z uwagi na zdarzenie losowe i nie dotyczy bezpośrednio funkcjonariusza. Sąd stwierdził zatem, że zaskarżona decyzja obniżyła wysokość renty rodzinnej w sposób drastyczny, sięgając poziomu poniżej przeciętnej renty rodzinnej z systemu powszechnego kwota 1.000 zł brutto, 854 zł netto i to w sytuacji, gdy z uwagi na wiek odwołująca się pozbawiona została możliwości adaptacyjnych

do nowej sytuacji choćby przez podjęcie dodatkowego zatrudnienia rekompensującego utratę części świadczenia rentowego. Wcześniejszą decyzją z 28 października 2009 r. Dyrektor Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji ustalił odwołującej miesięczną wysokość renty rodzinnej od 1 stycznia 2010 r. w wysokości 2.170,95 zł obniżając jej dotychczas pobierane świadczenie w związku z otrzymaną z Instytutu Pamięci Narodowej informacją. A zatem świadczenie było już raz obniżone i w 2009 r., dlatego uprawniony jest wniosek, że cel ustawy został już osiągnięty. Sąd Apelacyjny wskazał ponadto, że obniżenie świadczenia w zaskarżonej decyzji stanowiło w istocie arbitralny mechanizm obniżenia tego rodzaju świadczeń, bo w przypadku odwołującej się decydował sam fakt pozostawania w związku małżeńskim z funkcjonariuszem pełniącym służbę w organach wymienionych w art. 13b ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, nadto przy zerowym przeliczniku za każdy rok służby, a więc tego rodzaju działania nie mogą być uważane za adekwatne do założonego celu.

W tej sytuacji, według Sądu, obniżenie świadczenia rentowego odwołującej się nastąpiło z naruszeniem konstytucyjnych zasad ochrony praw nabytych, sprawiedliwości społecznej, zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, proporcjonalności (ustalona na nowo renta rodzinna była drastycznie mniejsza od tej dotychczas przez nią pobieranej) oraz zabezpieczenia społecznego. Ustawodawca nie może bowiem w nieskończoność powoływać się na zasadę sprawiedliwości społecznej czy chęć ograniczenia przywilejów związanych z pracą w aparacie bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, skoro już raz ta argumentacja legła u podstaw przeprowadzonej w trybie przepisów ustawy zmieniającej z 2009 r. weryfikacji emerytur funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa. W ocenie Sądu Apelacyjnego, takie obniżenie świadczenia rentowego jest niedopuszczalne, tym bardziej w odniesieniu do pobierających renty rodzinne po tych funkcjonariuszach, na których przenosi się tym sposobem odpowiedzialność za nie swoje czyny, stawiając ich nadto w iluzorycznej sytuacji możliwości wykazania przesłanek z art. 24a ust. 4 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy wyłączających weryfikację świadczenia, to jest udowodnienia, że zmarły przed 1990 r., bez wiedzy przełożonych, podjął współpracę i czynnie wspierał osoby lub

organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego, co może być niemożliwe zarówno z uwagi na znaczny upływ czasu, jak też znany z doświadczenia życiowego fakt, że tego rodzaju działania podejmowane były w ukryciu, bez wiedzy członków rodziny, aby nie narażać ich na ewentualne konsekwencje. Ponadto odwołująca została żoną R. K. 10 lipca 1965 r., a zatem i z tego powodu mogła nie wiedzieć o przeszłości zawodowej męża, skoro okres wskazany w informacji Instytutu Pamięci Narodowej obejmował okres od 1 sierpnia 1953 r., a zatem niemal 10 lat wcześniej. W konsekwencji Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję w ten sposób, że stwierdził brak podstaw do ponownego ustalenia wysokości renty rodzinnej po zmarłym mężu R. K. przy uwzględnieniu przepisów dotyczących zasad obliczania wysokości świadczenia dla osób pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa i przyznał odwołującej począwszy od 1 października 2017 r. rentę rodzinną w dotychczasowej wysokości.

W skardze kasacyjnej organ rentowy podniósł zarzut naruszenia przepisów prawa materialnego, a to:

1) art. 24a ust. 1 w zw. z art. 15c ust. 1 ustawy z dnia 18 lutego 1994 r. - o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy przez jego błędną wykładnię, prowadzącą do oceny, iż o tym, czy należy zastosować ten przepis, decyduje okoliczność, czy świadczenie było już raz obniżone, podczas gdy zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2020 r., III UZP 1/20 oraz dalszym orzecnictwem Sądu Najwyższego – wyroki: z 8 lutego 2023 r., I USKP 86/22; 16 marca 2023 r., II USKP 120/22, powyższe decyduje o tym, czy wystąpiła przesłanka służby na rzecz totalitarnego państwa, a zatem zastosowaniu art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, a nie art. 15c ust. 1, art. 24a ust. 1 w zw. z art. 15c ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej;

2) art. 15b ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy (w brzmieniu obowiązującym od 2009 r. do 2016 r.) w związku z art. 15c ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej przez ich błędną wykładnię, prowadzącą do wniosku, iż w oparciu o znowelizowane przepisy w brzmieniu obowiązującym od 2009 r. do 2016 r., obniżeniu uległa wysokość świadczenia renty rodzinnej, podczas gdy zgodnie z naruszonymi przepisami - art. 15b ustawy w brzmieniu obowiązującym od 2009 r. do

2016 r. nie dotyczył osób pobierających renty inwalidzkiej oraz nie dotyczył osób pobierających renty rodzinne po zmarłych funkcjonariuszach;

3) art. 1 ust. 1 pkt 1 lit. a-b w związku z art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, w związku z art. 390 § 1-2 k.p.c., przez niezastosowanie się do wytycznych Sądu Najwyższego zawartych w uchwale Sądu Najwyższego z 16 września 2020 r., III UZP 1/20 (nie bezpośrednio) oraz dalszym orzecnictwie Sądu Najwyższego – wyroków: z 8 lutego 2023 r., I USKP 86/22; 16 marca 2023 r., II USKP 120/22 (bezpośrednio) i uznanie, że okoliczność czy świadczenie było już raz obniżone, decyduje o zastosowaniu bądź nie 24a ust. 1 w zw. z art. 15c ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, podczas gdy warunkuje ono zastosowanie bądź nie art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej - a nie 24a ust. 1 w zw. z art. 15c ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, jak również, podczas gdy zgodnie z orzecnictwem Sądów Apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego takie niezastosowanie się wymaga zawsze pogłębionej kontrargumentacji, która może okazać się niewystarczająca w razie kontroli kasacyjnej orzeczenia;

4) art. 31 ust. 3 w zw. z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez zastosowanie na skutek błędnej oceny, iż w sprawie doszło do naruszenia zasady proporcjonalności, zasady ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa, zasady ochrony praw nabytych w sytuacji, gdy odmienny wniosek wynika z wyroku Sądu Najwyższego z 8 lutego 2023 r., I USKP 86/22, jak również wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 7 kwietnia 2022 r., III AUa 1526/21, wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 14 marca 2023 r., III AUa 2246/21, wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 1 lutego 2022 r., III AUa 1034/21.

Wobec wywiedzionych zarzutów organ rentowy wniosł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu w całości, alternatywnie o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu w całości i oddalenie apelacji ubezpieczonej od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 5 stycznia 2021 r., a także zasądzenie od odwołującej się na rzecz organu kosztów postępowania w podwójnej wysokości stawki minimalnej (z uwagi na § 15 ust. 3 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu emerytalno-rentowego okazała się uzasadniona, a zarzuty w niej zawarte były trafne, co w efekcie doprowadziło do uchylenia wyroku Sądu drugiej instancji w całości.

Zgodnie z art. 24a ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy w przypadku renty rodzinnej przysługującej po osobie, która pełniła służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b i która pozostawała w służbie przed dniem 2 stycznia 1999 r., renta rodzinna przysługuje na zasadach określonych w art. 24, z zastrzeżeniem, iż wysokość renty rodzinnej ustala się na podstawie świadczenia, które przysługiwało lub przysługiwałoby zmarłemu z uwzględnieniem przepisów art. 15c, lub art. 22a. Wysokość ustalonej w ten sposób renty rodzinnej nie może być przy tym wyższa niż miesięczna kwota przeciętnej renty rodzinnej wypłaconej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, ogłoszonej przez Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Zgodnie z art. 24a ust. 4 ustawy przepisów powyższych nie stosuje się, jeżeli osoba uprawniona do renty rodzinnej udowodni, że osoba, o której mowa w tych przepisach, przed rokiem 1990, bez wiedzy przełożonych, podjęła współpracę i czynnie wspierała osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego, a także na podstawie art. 24a ust. 5, jeżeli renta rodzinna przysługuje po funkcjonariuszu, który po dniu 31 lipca 1990 r. zaginął w związku z pełnieniem służby lub poniósł śmierć w wypadku, pozostającym w związku z pełnieniem służby.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego pojawił się pogląd, zgodnie z którym ingerencja w prawa podmiotowe osób pobierających renty rodzinne po funkcjonariuszach pełniących służbę na rzecz państwa totalitarnego jest niewłaściwa. O ile bowiem odnośnie do funkcjonariusza można rozważać kwestię ewentualnego „niesłusznego nabycia” pobieranych przez niego świadczeń, to nie dotyczy to osób uprawnionych do renty rodzinnej w świetle tezy o jej samodzielności prawnej. Wskazuje się w tym wypadku na szczególny charakter renty rodzinnej jako świadczenia przysługującego nie funkcjonariuszowi, ale członkom jego rodziny, zatem osobom, które same nie pełniły „służby na rzecz totalitarnego państwa” i które mogły nie mieć żadnego wpływu na podjęte w tej mierze decyzje funkcjonariusza.

Beneficjentami tego świadczenia są zatem osoby, którym nie można postawić zarzutu „niesłusznego nabycia” prawa do renty rodzinnej w określonej wysokości z uwagi na pełnienie „służby na rzecz totalitarnego państwa”. Zmiana wysokości renty rodzinnej na podstawie art. 24a ustawy zaopatrzeniowej, zdaniem Sądu Najwyższego wyrażonym w tych sprawach, może być oceniona jako ingerencja w nabyte prawo własności, jakim jest prawo do świadczenia z zaopatrzenia emerytalno-rentowego (art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 67 ust. 1 Konstytucji RP), dokonana została z naruszeniem zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) oraz zasady demokratycznego państwa prawa, urzeczywistniającego zasady ochrony zaufania obywateli do państwa i stanowionego przez nie prawa, ochrony praw nabytych oraz sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP; wyroki Sądu Najwyższego: z 6 marca 2024 r., I USKP 108/23, Legalis nr 3056403; 12 marca 2024 r., II USKP 98/23, Legalis nr 3058307; 7 lutego 2024 r., II USKP 126/22, Legalis nr 3051125; 4 grudnia 2024 r., III USKP 97/23, Legalis nr 3168671). Sąd Apelacyjny uznał za prawidłowe ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jednakże dokonał – niesłusznej zdaniem Sądu Najwyższego orzekającego w obecnym składzie – ich odmiennej oceny prawnej, uznając w rezultacie, że brak podstaw do ponownego ustalenia wysokości renty rodzinnej odwołującej po zmarłym mężu przy uwzględnieniu przepisów dotyczących zasad obliczania wysokości świadczenia dla osób pełniących służbę na rzecz totalitarnego państwa. W omawianej ustawie jest jednak art. 24a, który odwołuje się do art. 13b, art. 15c i art. 22a tejże ustawy, a definicja „służba na rzecz totalitarnego państwa”, o której mowa w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, jest definicją legalną, ścisłą i niebudzącą wątpliwości.

Okolicznościami przesądzającymi o kwalifikacji służby danej osoby jako „służby na rzecz totalitarnego państwa” są wyłącznie ramy czasowe i miejsce pełnienia służby. Tak zdefiniowana ustawowa „służba na rzecz totalitarnego państwa” stanowi jedynie kryterium wyjściowe w analizie sytuacji prawnej indywidualnych funkcjonariuszy. Konstrukcja ta tworzy domniemanie ustawowe, które funkcjonariusz może obalić, czy to w postępowaniu administracyjnym, czy to przed sądami powszechnymi, w celu uniknięcia niekorzystnych konsekwencji w zakresie ustalania wysokości świadczeń z zaopatrzenia emerytalnego. Z treści art. 15c ust. 5 i 6, art. 22a ust. 5 i 6, art. 24a ust. 4 i 6 ustawy zaopatrzeniowej wynika, że ustalenie

emerytury, renty inwalidzkiej i renty rodzinnej w sposób wskazany w art. 15c ust. 1, art. 22a ust. 1 i art. 24a ust. 1 nie następuje wobec wskazanych w tych przepisach osób, jeżeli osoby te udowodnią, że przed rokiem 1990, bez wiedzy przełożonych, podjęły współpracę i czynnie wspierały osoby lub organizacje działające na rzecz niepodległości Państwa Polskiego. Takie rozumienie przepisów ustawy zaopatrzeniowej, w ocenie Sądu Najwyższego, uwzględniające obok wykładni językowej art. 13b w związku z art. 13c ustawy zaopatrzeniowej i pozostałe unormowania tej ustawy, pozwala na odkodowanie treści pojęcia „służby na rzecz totalitarnego państwa” w zgodzie z konstytucyjnymi zasadami wyznaczającymi standardy demokratycznego państwa prawnego. Pojęcie „państwa totalitarnego” ma z punktu widzenia aksjologii demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2 Konstytucji RP) podlegać negatywnej ocenie (wyroki Sądu Najwyższego: z 13 czerwca 2023 r., II USKP 95/22, Legalis nr 2952051; 25 października 2023 r., III USKP 39/23, LEX nr 3619227; 5 grudnia 2023 r., I USKP 73/23, LEX nr 3643732; 29 października 2024 r., III USKP 77/24, Legalis nr 314712620). Zasada ochrony praw nabytych nie może mieć zastosowania do praw nabytych niesłusznie lub niegodziwie, a także praw niemających oparcia w założeniach uznawanego w demokratycznym ustroju porządku konstytucyjnego. Uprzywilejowane prawa emerytalno-rentowe nabyte przez funkcjonariuszy państwa totalitarnego i członków ich rodzin zostały przy spełnieniu określonych przesłanek nabyte niegodziwie. Służba w instytucjach i organach państwa, które systemowo naruszały przyrodzone prawa człowieka i rządy prawa, nie może w demokratycznym państwie prawnym uzasadniać roszczeń do utrzymania przywilejów, ponieważ w analizowanej sprawie jak wykazała analiza cyfrowych dokumentów z akt personalnych zmarłego R. K., nadesłanych przez Instytut Pamięci Narodowej nie pozostawia ona wątpliwości, że R. K. w okresie od 1 sierpnia 1953 r. do 31 sierpnia 1970 r., pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa w instytucji, objętej dyspozycją przepisu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej. Działania operacyjne struktur Służby Bezpieczeństwa wymierzone były przeciwko ówczesnej opozycji, natomiast następnie przyjmowały postać sprawowania nadzoru nad agenturalnymi strukturami Służby Bezpieczeństwa. Sąd Apelacyjny uznał za

prawidłowe te ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji, jednakże dokonał ich odmiennej oceny prawnej.

Analiza ta dotyczy także świadczeń pochodnych, jakimi są renty rodzinne, nabytych przez członków rodzin po funkcjonariuszach pełniących taką służbę. W uchwale Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2017 r. (III UZP 1/17), w której uznano, że uprawniony członek rodziny nabywa prawo do renty rodzinnej po osobie, która w chwili śmierci, mimo niespełniania warunków, miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy na skutek błędu organu rentowego, Sąd Najwyższy przyjął, że nie jest dopuszczalne zweryfikowanie błędnej decyzji przez organ rentowy w postępowaniu dotyczącym przyznania renty rodzinnej w odniesieniu do osoby, która już nie żyje. Stwierdził zatem, że tak długo, jak ustalone przez organ rentowy prawo do świadczenia nie zostało zweryfikowane za życia świadczeniobiorcy, nie jest dopuszczalne pozbawienie z powodu błędu organu rentowego prawa do renty rodzinnej. Należy jednak zwrócić uwagę, że teza ta nie znajduje zastosowania w sprawach dotyczących ponownego ustalenia wysokości renty rodzinnej członków rodziny zmarłego funkcjonariusza, pełniącego za życia służbę na rzecz totalitarnego państwa. Zmarły funkcjonariusz nabył prawo do świadczenia emerytalnego, a przedmiotem sprawy jest wydanie przez organ rentowy nowej decyzji w przedmiocie wysokości świadczenia w wyniku zmiany stanu prawnego (nienastępca weryfikacja błędu organu rentowego odnośnie do nabycia przez funkcjonariusza świadczenia). Przepisy omawianej ustawy stanowią ingerencję prawodawcy w prawa wcześniej nabyte, jakim jest jej prawo do świadczenia z zabezpieczenia emerytalno-rentowego. Ingerencja ta nastąpiła w drodze aktu rangi ustawy, a podyktowana była celem, jak wynika z uzasadnienia, wprowadzenia rozwiązań zapewniających w pełniejszym zakresie zniesienie przywilejów związanych z pracą w aparacie bezpieczeństwa PRL, przez ustalenie na nowo świadczeń emerytalnych i rentowych osobom pełniącym służbę na rzecz totalitarnego państwa w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. Sądy jednak nie mają kompetencji do orzekania o niekonstytucyjności przepisu ustawy i odmowy jego stosowania w każdym przypadku (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 31 stycznia 2001 r., P 4/99, OTK 2001 nr 1, poz. 5), ponieważ orzekanie o zgodności ustaw z Konstytucją RP w świetle art. 188 pkt 1 Konstytucji RP należy do wyłącznej

kompetencji Trybunału Konstytucyjnego. W judykaturze pojawiło się stanowisko, że jeżeli jest to niezbędne do rozpatrzenia sprawy, sąd może odmówić zastosowania przepisów ustawy niezgodnych z Konstytucją RP, gdy przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne, co do zgodności tych przepisów z Konstytucją RP, a Trybunał Konstytucyjny nie udzielił na nie odpowiedzi. W tym przypadku chodzi jednak o „odmowę zastosowania” przepisów, które są w sposób oczywisty niezgodne ze wzorcami Konstytucji RP, w szczególności, gdy brak odpowiedzi Trybunału Konstytucyjnego w dłuższej perspektywie de facto wyklucza możliwość kontroli konstytucyjnej, pozostawiając ustawodawcy nieograniczone pole działalności ustawodawczej (wyroki Sądu Najwyższego: z 9 czerwca 2022 r., III USKP 145/21, OSNP 2022, nr 11, poz. 113; 20 listopada 2024 r., II USKP 83/23, Legalis nr 3170919). W rozpoznawanej sprawie należy jednak zwrócić uwagę, że jeżeli chodzi o rentę rodzinną po zmarłym funkcjonariuszu, to nie toczy się żadna sprawa w tej materii przed Trybunałem Konstytucyjnym.

Sąd Okręgowy w Warszawie, postanowieniem z 27 maja 2019 r., przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne, czy: 1. art. 24a w związku z art. 13b i art. 15c ustawy, w brzmieniu nadanym przez art. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin, w zakresie, w jakim na nowo kształtuje wysokość renty rodzinnej uprawnionych pomimo znacznego upływu czasu od zakończenia służby na rzecz totalitarnego państwa przez członka ich rodziny oraz w zakresie, w jakim przerzuca na uprawnionych obowiązek udowodnienia, że zmarły funkcjonariusz, po którym ustalono im prawo do renty rodzinnej, podjął współpracę i czynnie wspierał osoby i organizacje działające na rzecz niepodległości państwa polskiego, jest zgodny z art. 2, art. 32 i art. 67 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP? Czy art. 24a i art. 13 ust. 1 pkt 1c w związku z art. 13b ustawy, w brzmieniu nadanym przez art. 1 ustawy nowelizującej z 2016 r., w zakresie, w jakim różnicują „wysokość renty rodzinnej po zmarłym funkcjonariuszu Policji poprzez wprowadzenie w art. 24a ust. 2 regulacji ustawowej ograniczającej wysokość tej renty z pominięciem

wypracowanej wysługi emerytalnej, a w szczególności wynikającej ze służby członka rodziny uprawnionego do renty po dniu 31 lipca 1990 r. i z pominięciem zwiększenia wysokości emerytury w związku z inwalidztwem pozostającym w związku ze służbą, co powoduje nierówne traktowanie uprawnionych do renty rodzinnej w stosunku do tych, którzy pobierają świadczenie po funkcjonariuszach, którzy rozpoczęli służbę po raz pierwszy po 31 lipca 1990 r.”, są zgodne z art. 2, art. 32 oraz art. 67 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji?

Trybunał Konstytucyjny postanowieniem z 15 października 2024 r. (P 16/19, OTK Seria A 2024, poz. 87) umorzył postępowanie. Jak wskazano w uzasadnieniu postanowienia, rozpoznawane pytanie prawne przestało spełniać przesłankę funkcjonalną, ponieważ aktualnie od odpowiedzi na to pytanie nie zależy już rozstrzygnięcie konkretnej sprawy, toczącej się przed pytającym sądem - ze względu na wydanie przez pytający sąd wyroku w sprawie. Należałoby więc rozważyć ewentualne skierowanie w tej kwestii pytania prawnego do Trybunału Konstytucyjnego – na podstawie art. 193 Konstytucji RP. Sąd Najwyższy na podstawie art. 193 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne: czy art. 15c ust. 3 i art. 22a ust. 3 ustawy jest zgodny z art. 2, art. 32, art. 64 i art. 67 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ale w uzasadnieniu Sądu Najwyższego (postanowienie z 17 stycznia 2024 r., I USKP 104/23, Legalis nr 3041853) podniesiono, że jeżeli skarżący realizował zadania aparatu bezpieczeństwa, które stanowią zgodnie z przepisami ustawy zaopatrzeniowej „służbę na rzecz totalitarnego państwa”, a zawarte w przepisach domniemanie nie zostało obalone przez wnioskodawcę w toku procesu, o tyle nie budzi wątpliwości konstytucyjnych obniżenie skarżącemu wysokości emerytury poprzez „wyzerowanie” okresu wykonywania służby na rzecz totalitarnego państwa w wyraźnie określonym czasie (przed transformacją ustrojową).

W kontekście otwartej konstrukcji wyznaczników branych pod uwagę w stosowanej weryfikacji działań byłych funkcjonariuszy Trybunał Konstytucyjny w wyroku zapadłym jeszcze przed uchwaleniem Konstytucji (wyrok z 15 lutego 1994 r., K 15/93, OTK 1994, nr 1, poz. 4) stwierdził, że „współpraca z organami represji nastawionymi na zwalczanie polskich ruchów niepodległościowych musi być oceniana negatywnie i to bez względu na to, o jakie stanowiska i o jaki charakter

zatrudnienia w tych organach chodzi”. Trybunał Konstytucyjny potwierdził też swoje stanowisko, że ochronie konstytucyjnej podlegają tylko prawa nabyte słuszenie, co wyklucza stosowanie niniejszej zasady nie tylko w wypadku praw nabytych *contra legem* czy *praeter legem*, lecz także uzyskanych z naruszeniem zasady sprawiedliwości społecznej albo w sposób niedopuszczalny w demokratycznym państwie prawnym (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 19 grudnia 2012 r., K 9/12, OTK ZU nr 11/A/2012, poz. 136). Należy dodać, że teza wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 16 czerwca 2021 r. (P 10/20, OTK Seria A 2021, poz. 40) brzmi, że art. 22a ust. 2 ustawy jest zgodny z art. 2 oraz z art. 67 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania kasacyjnego organu rentowego na podstawie art. 102 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.

[SOP]

[a.ł.]